INADECVĂRI TERMINOLOGICE ÎN GRAMATICA LIMBII ROMÂNE ACTUALE

ANCA-PATRICIA STOENESCU

Cuvinte-cheie: *gramatică, morfologie, particulă, morfem*

În gramaticile academice ale limbii române actuale există componente ale unor construcţii morfologice şi sintactice al căror statut rămâne obscur, mai ales datorită impreciziei terminologice. Astfel de cazuri reprezintă obstacole destul de importante sub aspectul metodologiei de predare a noţiunilor noi pe care respectivele gramatici le propun spre a fi generalizate treptat în manualele şcolare. La baza analizei noastre stau cele două gramatici alcătuite sub auspiciile Academiei Române, GALR şi GBLR, dar şi câteva din gramaticile mai importante apărute înaintea celor două lucrări academice (vezi *Bibliografia*), pentru a releva modul în care s-a trecut de la o perspectivă tradiţională, descriptivă, la cea funcţionalistă din cele două gramatici amintite.

În acest sens, ne-am propus o primă discuţie referitoare la timpurile modurilor conjunctiv, condiţional şi infinitiv. Astfel, în GALR I : 385, *conjunctivul prezent* este descris ca fiind alcătuit din „*elementul* mobil (s.n.), invariabil *să* şi o *secvenţă* (s.n.) variabilă (purtătoare a predicatului verbal) […] ", pentru ca în GBLR : 259, acest timp să fie format din „*morfemul* (s.n.) *să*, urmat de o *formă* (s.n.) verbală foarte apropiată de cea a prezentului indicativ […] ". Mioara Avram îl interpretează pe *să* drept *conjuncţie* (Avram: 207), în timp ce C. Dimitriu vorbeşte despre un *să* cu rolul de *conjuncţie-morfem*" (Dimitriu: 660). La conjunctivul perfect avem a face, după GALR I : 386, cu două *afixe* (s.n.) mobile, *să* şi *fi*, la care se adaugă

BDD-A12979 © 2011 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:54:27 UTC)

o *secvenţă* (s.n.) purtătoare a radicalului verbal. În GBLR : 260, se renunţă la identificarea lui *să* ca morfem şi este folosit termenul (vag) *marcă*, statutul de morfem „invariabil" fiindu-i rezervat doar lui *fi*.

Interpretarea lui *să* ca „afix mobil" şi a lui *fi* ca „morfem auxiliar" este întâlnită şi la Iordan / Robu : 487. După D. Irimia, calitatea de „conjuncţie-morfem" aparţine lui *să*, iar la perfect este vorba de o „*sintagmă* (s.n.) constituită din prezentul conjunctiv al auxiliarului *a fi* şi tema de participiu a verbului de conjugat" (Irimia : 282). Perfectul conjunctiv este, după C. Dimitriu, „un timp mixt compus", cu *auxiliarul* (s.n.) *a fi* în structură, acesta din urmă având flexiune de auxiliar, ceea ce înseamnă forma invariabilă *să fi* (Dimitriu : 662).

Condiţionalul prezent prezintă în structură, după GALR I : 363, două componente, interpretate ca *elemente*: „Primul component este un *element* (s.n.) (afix) mobil / liber […]". În GBLR : 60, definiţia apare într-o altă interpretare: „Formele condiţionalului prezent sunt compuse cu auxiliarul *aş*, *ai*, *ar* (etc.) şi *forma* (s.n.) de infinitiv a verbului […]", definiţie pe care o găsim şi la Avram : 208. Pentru D. Irimia prezentul conjunctivului este „un timp *compus*, construit *analitic*, din tema de *infinitiv* a verbului de conjugat şi verbul auxiliar *a vrea* la imperfect (cu flexiune particulară de auxiliar)", cu toate că la un moment dat a considerat că „semnul caracteristic este *auxiliarul-morfem* (s.n.) *aş*, *ar* etc." (Irimia : 284). C. Dimitriu îl consideră „timp mixt compus", format cu „auxiliarul *a vrea* la imperfect cu flexiune de auxiliar şi infinitivul verbului de conjugat, fără prepoziţia-morfem *a*" (Dimitriu : 663).

În conformitate cu definiţia anterioară, şi în cazul condiţionalului perfect GALR I : 364 vorbeşte de *elemente*: unul este mobil, adică „afix liber", iar al doilea este un *formant* omonim cu infinitivul verbului *a fi*. Pentru D. Irimia, şi acest timp este tot „un timp compus construit analitic" cu *a fi,* conjugat la condiţional-optativ prezent şi tema de participiu a verbului liber (Irimia : 285; cf. şi Dimitriu : 664). Discutând structura ambelor moduri, conjunctiv şi condiţional, Iordan/Robu : 488 le consideră ca fiind marcate de *afixul* mobil *fi* invariabil şi neanalizabil.

BDD-A12979 © 2011 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:54:27 UTC)

În cazul infinitivului perfect, în GALR I : 486 se vorbeşte despre „elemente mobile” *a* şi *fi* – primul fiind numit şi „morfem mobil”. Iordan/Robu se referă însă la infinitivul prezent al lui *a fi*, „actualizat ca *morfem auxiliar*” care, împreună cu participiul verbului, alcătuieşte o „sintagmă morfologică” (Iordan/Robu : 476). Şi Irimia, şi Dimitriu vorbesc despre „infinitivul prezent al auxiliarului” *a fi*, fără a-i acorda însă calitatea de morfem.

Putem împărţi aceste definiţii în două categorii: una mai apropiată de gramaticile tradiţionale, în special de GA, şi altele de orientare funcţională. Acestea din urmă şi-au găsit expresia în GALR, unde, în general, elementele componente ale timpurilor descrise mai sus sunt interpretate ca *morfeme*. Din păcate, terminologia inconsecventă obnubilează această realitate, împiedicând, în perspectivă, o percepere unitară a acestor componente structurale în procesul de predare a gramaticii române actuale.

Cel mai confuz termen este *element,* preferat în GALR, întrucât, fiind de maximă generalitate, nu trimite la o identitate precisă, doar dacă i se adaugă determinantul *mobil*. De altfel, lucrările lexicologice generale nici nu-l reţin ca termen specific pentru lingvistică şi cu atât mai puţin dicţionarele de specialitate. El a fost eliminat, de altfel, şi din sintagma *element predicativ suplimentar*, căruia i s-a preferat o denumire mai exactă, anume *predicativul suplimentar.*

Nu mai puţin lipsit de claritate este şi termenul *secvenţă* (variabilă sau nu). Mai mult, formularea *secvenţă fonică*, întâlnită la descrierea structurii condiţionalului prezent, poate stârni nedumeriri privind descrierea unui fapt morfologic printr-o realitate fonetică.

Mai aproape de specificul configuraţiilor morfologice este substantivul *formă,* în cazul nostru, *verbală* sau de *infinitiv,* deşi nici el nu clarifică statutul entităţii la care se referă: partea verbală de la conjunctiv şi condiţional prezent. În circumstanţe aproximativ asemănătoare apare şi *formant.*

În câteva cazuri, în GBLR se foloseşte termenul *marcă* („marca *să*”). Preluat din fonologie, termenul este frecvent întâlnit şi în gramatică, dar într-o extensie atât de mare încât aproape că a devenit sinonim cu *element*, aşa cum putem deduce din definirea lui preluată din DŞL. El indică aşadar: „Orice particularitate din planul expresiei

BDD-A12979 © 2011 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:54:27 UTC)

[…], asociată în mod constant cu o anumită semnificaţie gramaticală şi servind la recunoaşterea acesteia" (p. 302). Se vorbeşte de mărci de număr, de caz ori de mărci ale funcţiilor sintactice: mărci ale obiectului direct, ale subiectului etc., deci cu determinanţi specifici. Or, formularea „marca *să*" nu spune nimic despre natura acestei *mărci*.

Lucrurile se clarifică în schimb atunci când se recurge la termenul *afix*, atât pentru *să,* cât şi pentru *fi* de la conjunctivul perfect (GALR, dar şi Iordan / Robu). Este util pentru discuţia de faţă să precizăm, după DŞL, că afixul este un „element *morfematic* (s.n.)". Ca atare, el este, de fapt, *morfem*, adică „unitatea lingvistică minimală, având calitatea de semn, deci cea mai mică unitate lingvistică dotată cu sens" (DŞL). Morfemele pot fi *lexicale* şi *gramaticale,* distincţie întâlnită şi la afixe. Luând în considerare calitatea componentelor din structurile analizate mai înainte, este, în opinia noastră, firesc a se recurge la termenul exact şi consacrat *morfem* (cu determinanţii de rigoare). Dar el apare în GALR doar pentru *să* („morfemul *să*"), pentru „morfemul mobil" *a* de la infinitiv perfect, lui *fi* neatribuindu-i-se această calitate. Mult mai consecvent apare sensul la Iordan / Robu, unde *fi* de la infinitivul şi conjunctivul perfect este „morfem auxiliar", ceea ce nu se mai întâmplă cu *fi* de la condiţional perfect, care este „afixul mobil *fi* invariabil şi neanalizabil", adică exact un *morfem*. (A se vedea interpretarea lui *să* drept „conjuncţie- morfem" la C. Dimitriu.)

Am dorit să scoatem în evidenţă această *diversitate* de denumiri pentru că în procesul de implementare în şcoală a noilor orientări ea devine derutantă şi, în consecinţă, neproductivă.

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE

Avram	Mioara Avram, *Gramatica pentru toţi*. Ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Editura Humanitas, Bucureşti, 1997
Dimitriu	C. Dimitriu, *Tratat de gramatică a limbii române*, vol. I: *Morfologia,* Institutul European, Iaşi, 1999
DŞL	Angela Bidu-Vrănceanu şi alţii, *Dicţionar de ştiinţe ale limbii,* Editura Nemira, Bucureşti, 2005

BDD-A12979 © 2011 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:54:27 UTC)

GA Academia Română, *Gramatica limbii române* (Al. Graur coord.). Ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1963
GALR I Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti", *Gramatica limbii române,* vol. I: *Cuvântul,* vol. al II-lea: *Enunţul,* Editura Academiei Române, Bucureşti, 2005
GBLR Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti" (Gabriela Pană-Dindelegan coord.), *Gramatica de bază a limbii române,* Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2010
Iordan/Robu Iorgu Iordan, Vladimir Robu, *Limba română contemporană*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1978
Irimia Dumitru Irimia, *Gramatica limbii române.* Ediţia a III-a revăzută, Editura Polirom, Iaşi, 2008.

INADEQUACY TERMINOLOGY IN THE PRESENT ROMANIAN GRAMMAR
(Abstract)

The purpose of this work is to highlight the possible difficulties which can appear in the process of implementing of some new orientations in the actual Romanian Grammar. The study refers to a various terminology used in grammar to name some components in the structure of some tenses and moods: *să* from Conjunctive, *aş, ai,* ar etc.from the Conditional and the particle *fi* from both tenses and from Perfect Infinitive too. In our opinion, all these forms must be included in a single word: *morpheme*.

BDD-A12979 © 2011 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:54:27 UTC)